

Par dabas liegumā “Durbes ezera pļavas” sastopamajām ornitoloģiskajām vērtībām

Atzinums sagatavots atbilstoši 30.09.2010. MK noteikumiem Nr.925 “Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturs un tajā ietvertās minimālās prasības”

Eksperts	Helmuts Hofmanis
Eksperta sertifikāta Nr., derīguma termiņš	Nr.033 (sugu un biotopu aizsardzības joma – putni; sertifikāta derīguma termiņš 07.11.2023.)
Atzinumā izvērtētās sugu/biotopu grupas	Putni
Atzinuma sagatavošanas pamatojums	Atzinumā sniegta informācija par dabas liegumā “Durbes ezera pļavas” sastopamajām ornitoloģiskajām vērtībām
Apsekošanas datums, izpētes metode	Teritorija apmeklēta 15.07.2019., 19.07.2019., 05.10.2019. un 13.10.2019. Laika apstākļi un sezona ir piemērota atzinuma sagatavošanas mērķim. Teritorija novērtēta vizuāli. Novērojumi veikti pēcligzdošanas laikā, līdz ar to dati par teritorijā ligzdojošajiem putniem nav pilnīgi, taču apkopojot iepriekš teritorijā konstatēto, ir iespēja definēt nepieciešamos aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumus.
Teritorijas aizsardzības statuss	Dabas liegums “Durbes ezera pļavas”; Natura2000 teritorija
Plānotā saimnieciskā darbība	-
Atzinuma lappušu skaits	6 lpp.

Šīs teritorijas aizsardzības plāna iepriekšējā redakcijā (Lebuss 2007) ir minēts, ka liegums atbilst putniem nozīmīgās vietas kritērijiem. To nodrošina caurceļojošo zosu skaits, kā arī vairāku aizsargājamo sugu – grieze, lielais dumpis, gūgatnis u.c. ligzdošana. Ir norādīts, ka ligzdošanas sezonas laikā konstatēts augstākais zināmais griežu blīvums Dienvidkurzemē. Ezerā ligzdo lielais dumpis, pļavās grieze, kuitala u.c. (Račinskis, Stīpniece, 2000).

Teritorijā vairākkārt dažādu projektu (Emerald, Latvijas ligzdojošo putnu atlants, Natura 2000 monitorings u.c.) ietvaros un pēc pašu pētnieku (P.Daknis, E.Dzenis, H.Hofmanis, J.Kazubiernis, E.Lebuss, K.Millers, O.Opermanis, K.Sams u.c.) iniciatīvas ir veikti novērojumi, pārgājieni un izpētes ekskursijas, galvenokārt ar mērķi konstatēt teritorijā ligzdojošās un caurceļojošās putnu sugas.

Lai iegūtu priekšstatu par aktuālo situāciju šī dabas aizsardzības plāna vajadzībām, novērojumi veikti 15.07.2019., 19.07.2019., 05.10.2019. un 13.10.2019. Novērojumus veicis ornitologs Pēteris Daknis. Galvenā uzmanība pievērsta īpaši aizsargājamajām putnu sugām, kā arī teritorijas novērtēšanai attiecībā pret nepieciešamajiem apsaimniekošanas pasākumiem sugu ilgtermiņa

aizsardzības nodrošināšanai. Novērojumi veikti pēcligzdošanas laikā, līdz ar to dati par teritorijā ligzdojošajiem putniem nav pilnīgi, taču apkopojot iepriekš teritorijā konstatēto, ir iespēja definēt nepieciešamos aizsardzības un apsaimniekošanas pasākumus.

Teritorija apsekota labos laika apstākļos un uzskaitēm piemērotā laikā. Apsekojumu maršruti un novērojumu punkti kartēti ar GPS uztvērēju. Rezultātā iegūts dabas aizsardzības plāna vajadzībām labs priekšstats par īpaši aizsargājamo putnu sugu sastopamību un nepieciešamajiem biotopu apsaimniekošanas pasākumiem lieguma teritorijā.

Sugu daudzveidība un teritorijas nozīme putnu aizsardzībā

Dabas liegums “Durbes ezera pļavas” izveidots, lai nodrošinātu izcilu dabas vērtību, galvenokārt – reto un īpaši aizsargājamo savvaļas putnu un augu sugu, kā arī biotopu aizsardzību (Lebuss 2007). Durbes ezers ir sekls un eitrofs ar zemiem krastiem, tas, ar piegulošajām lauksaimniecības zemēm, no kurām daļa ir periodiski applūstošas nodrošina dzīvotni virknei retu un īpaši aizsargājamo putnu sugu. Liegumā migrāciju laikā uzturas liels skaits ūdensputnu, īpaši zosu, gulbju un dzērviu, teritorija ir nozīmīga kā apstāšanās, atpūtas un barošanās vieta.

Teritorijas lielākā ornitoloģiskā vērtība ir saistāma ar liegumā esošajām pļavām, kuras liegumā ligzdojošie un caurceļojošie putni izmanto kā ligzdošanas, barošanās un atpūtas vietu. Esošo pļavu platību uzturēšana un neapsaimniekoto platību atjaunošana ir uzskatāma par prioritāru pasākumu, lai nodrošinātu ilgtspējīgu putnu aizsardzību šajā teritorijā.

Īpaši aizsargājamo putnu sugu faunas raksturojums

Dabas lieguma “Durbes ezera pļavas” teritorija atrodas Putniem nozīmīgajā vietā (Račinskis 2004). Kā teritoriju kvalificējošā putnu suga ir minēta grieze. Natura 2000 datu bāzē ir minētas 9 Putnu direktīvas sugas (1. tabula). Pieejamie Natura 2000 monitoringa uzskaites dati (2005-2008; 2011) norāda, ka teritorijā ligzdo dzērves 2pāri, niedru lija 1-2pāri, lielais dumpis 2pāri, grieze 4-12 tēviņi, gūgatnis 10pāri, ziemeļu gulbis 1pāris un mazais ērglis 1pāris. Tāpat migrāciju laikā teritorijā novērojamas sējas un baltpieres zosis 1000-2500 īpatņu robežās.

Nemot vērā, ka 2019.gadā novērojumi nav veikti putnu ligzdošanas laikā, komentāri, papildinājumi vai labojumi datu formā nav ierosināmi.

1.tabula

Natura 2000 standarta datu forma

Sugas nosaukums	Populācijas lielums (Natura 2000 datu formā)		Populācijas lielums (pēc 2019. gada datiem)	
	Min	Max	Min	Max
<i>Anser albifrons</i>	1000	2500	1000	2500

<i>Anser fabalis</i>	1000	2500	1000	2500
<i>Aquila pomarina</i>	0	1	0	1
<i>Botaurus stellaris</i>	2	2	2	2
<i>Circus aeruginosus</i>	1	2	1	2
<i>Crex crex</i>	4	12	4	12
<i>Cygnus cygnus</i>	0	1	0	1
<i>Grus grus</i>	2	2	2	2
<i>Philomachus pugnax</i>	0	10	0	10

Grieze – Sugai ir vēlama atklāta mozaikveida ainava ar mitrākām ieplakām un lielu augu sugu daudzveidību, tādēļ tā vislabprātāk izvēlas dabiskas, apsaimniekotas pļavas. Griezi apdraud lauksaimniecības intensifikācija (pesticīdu izmantošana, meliorācija, lielu vienlaidus platību veidošana), pļavu aizaugšana, nepareizu pļaušanas metožu pielietošana. Kā minēts iepriekšējā plāna redakcijā (Lebuss 2007) 2005. un 2006. gadā veiktās ligzdojošo putnu uzskaites, griežu pāru skaits dabas liegumā ir samazinājies, tolaik griežu skaits tika vērtēts 5–10 pāru robežās. Griežu skaita sarukšanā tika minēta lieguma platību izmaiņas kā arī lauksaimniecības zemju aizaugšana. 2019.gadā teritorijas apsekojumu laikā šī suga netika konstatēta, kas tomēr izskaidrojams ar vēlo teritorijas apmeklējumu.

Mazais ērglis – iepriekšējā plāna redakcijā (Lebuss 2007) norādīts, ka suga kā ligzdotāja nav raksturīga liegumam, lai arī tam ir dots skaita vērtējums 0–1 pāris (Račinskis 2004). Domājams, ka šāds vērtējums ir saistāms ar sākotnēji plānoto lieguma teritoriju, kurā bija iekļauta arī daļa no Sievalka meža. Tajā ir konstatētas vairākas lielu putnu ligzdas, kas varētu būt piederīgas arī mazajam ērglim. Tomēr tas nemaina vietas nozīmīgumu šai sugai, jo mazais ērglis pļavas izmanto kā barošanās vietu (Lebuss 2007). Kā liecina dabas datu sistēmas “Ozols” informācija tad mazā ērgļa dzīvotnes aizsardzībai netālu no lieguma pie Gravaiņiem un Vecpils ir izveidoti mikroliegumi. Liegumā esošo lauksaimniecības zemju apsaimniekošana veicinās stabilas barošanās iespējas šai īpaši aizsargājamajai sugai..

Kikuts – ir pieminēts iepriekšējā plāna redakcijā (Lebuss 2007). Tā ir globāli apdraudēta suga, kuras izplatība Latvijā ir ļoti nevienmērīga, to riestu un ligzdošanas vietas atrodas gandrīz vienīgi plašāko un mazāk pārveidoto zālāju biotopu teritorijās, galvenokārt upju palienēs (Auniņš 2001). 2006. gada ligzdošanas sezonā Lāņupes palieņu pļavās ir konstatēts 1 riestojošs ķikuts. Vēlāk suga nav konstatēta. Lai arī šis ir tikai viens atsevišķs gadījums, tas tomēr liecina, ka atbilstoši apsaimniekojot pļavas, tās varētu būt piemērotas šīs sugas iespējamai ligzdošanai nākotnē.

Zivju gārnis – iepriekšējā plāna redakcijā (Lebuss 2007) ir minēts, ka ozolu audzē Lāņupes kreisajā krastā pie Rasūtes ietekas ir salīdzinoši liela šīs sugas kolonija, kurā 2006. gadā tika uzskaitītas 120 ligzdas un ligzdojošo putnu skaitu var vērtēt 50–60 pāru robežās. 2019.gadā šajā vietā zivju gārņi nav konstatēti. Arī par citur lieguma teritorijā esošu šīs sugas koloniju informācijas nav.

Melnie zīriņi – plānā (Lebuss 2007) minēts, ka aizaugušajā ezera daļā Lāņupes ietekas reģiona tuvumā ir melno zīriņu kolonija. Kolonijas lielums ir novērtēts 20–25 pāru robežās. 2019.gadā 30 zīriņi konstatēti barojoties ārpus lieguma robežām, attiecīgi ezera DR galā un Šuklāju dīķos. Atsevišķi īpatņi novēroti visā ezera teritorijā un lieguma robežās. Konkrēta sugas ligzdošanas vieta netika konstatēta.

Jūras ērglis – plānā (Lebuss 2007) minēts, ka liegumā regulāri uzturas 1 – 4 jūras ērgļi. Norādīts, ka iespējams dabas lieguma teritoriju kā barošanās vietu izmanto attālāk ligzdojošie putni. Kā liecina dabas datu sistēmas “Ozols” informācija tad jūras ērgļa dzīvotnes aizsardzībai uz ziemeļiem no lieguma pie Vīksnas dīķa ir izveidots mikroliegums. Arī 2019.gada apsekojumu laikā ir konstatēts viens šīs sugas īpatnis. Lieguma platība ar šeit sastopamajām putnu sugām, kā arī ezerā esošajām zivīm ir laba barošanās vieta šai sugai.

Dzērve – Iepriekšējā plāna redakcijā norādīts, ka liela daļa putnu ir vasarotāji, tomēr nav izslēgta iespēja, ka atsevišķi pāri šeit varētu arī ligzdot. 2019.gada sezonā, lieguma teritorijā ir konstatētas 80 dzērves, kuras liegumā barojās, savukārt kā iespējamie ligzdotāji tika notiekti divi šīs sugas pāri.

Bridējputnu – Saskaņā ar datiem, kas tika apkopoti priekšlikumā par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas izveidošanu (2004.gadā) (apkopojis O.Opermanis), tajā gūgatņu skaits liegumā tika lēsts 10 pāru un ķīvīšu 12 pāru robežās. Minēts, ka 1996. gadā ir konstatētas 3 (vai vairāk) kuitalu pāru ligzdošanas teritorijas. Migrācijas sezonas laikā, gan pavasarī, gan rudenī lieguma teritorijā un tā apkārtnē uzturas liels skaits migrējošo bridējputnu, īpaši ķīvītes, mērkaziņas un kuitalas. Daudz bridējputnu uzturas blakus esošajos Sievalka un citos lielākos zivju dīķos, īpaši laikā, kad tajos tiek pazemināts ūdens līmenis. Rudenī liela daļa liegumā ietilpstošo pļavu ir maz piemērotas bridējputniem, ko nosaka pārlieku augstais un blīvais veģetācijas stāvs. Pavasarī, kad veģetācija ir sagūlusi un daļēji sadalījusies, kā arī pļavās veidojas lāmas, situācija migrantiem ir labvēlīgāka. Gan pavasarī, gan rudenī īpaši nozīmīga teritorija kļūst mērkaziņām, piemēram, 2005.gadā veicot uzskaiti gar Lāņupi no Durbes ezera līdz lieguma robežai tika aplēsts, ka mērkaziņu skaits, kas uzturējās pļavās šajā maršrutā ir aptuveni 150 īp. (Lebuss 2007). 2019.gadā veiktie novērojumi nedod iespēju komentēt aktuālo situāciju. Vienīgi, arī bridējputnu labvēlīgas ligzdošanas un migrāciju nodrošināšanai svarīga ir pļavu t.i. atklātu ainavu klātbūtne. Svarīga ir Lāņupes krastos esošo lauksaimniecības zemju uzturēšana un neapsaimniekoto platību atjaunošana.

Migrējošajiem ūdensputniem liegums un apkārtējās teritorijas ir īpaši nozīmīgas. Teritorijā un tās apkārtnē uzturas liels skaits migrējošu zosu. Īpaši nozīmīga teritorija ir rudens migrāciju laikā. Tā, 2006. gadā veicot pārlidojošo zosu uzskaiti Lāņupes kreisajā krastā pret Dupļiem, tika uzskaitītas 598 pārlidojošas zosis. Pavasarī zosu ir mazāk, domājams, atšķirīgu migrācijas ceļu dēļ. Visticamāk, šajā laikā pļavas un liegumā ietilpstošā ezera daļa tiek izmantotas nakšņošanai, bet apkārtējās teritorijās, īpaši tūrumos zosi barojas. Līdzīga situācija veidojas rudenī, tikai šajā laikā liela daļa pļavu nav piemērotas zosīm augstās un blīvās veģetācijas dēļ. Visticamāk, šajā laikā zosis atpūtai izvēlas liegumā ietilpstošo ezera daļu, par ko liecina arī 2005.gada novērojumi, kad šeit novērotās aptuveni 400 zosis (Lebuss 2007). Arī 2019.gadā novērojumu laikā lieguma teritorijā tika konstatēts ievērojams ūdensputnu skaits. 2435 sējas zosis, 2690 baltpieres zosis, 700 līdz sugai nenoteiktas zosis, 49 baltvaigu zosis, 100 ziemeļu gulbjī. Svarīgi norādīt, ka lielākais putnu skaits reģistrēts apsaimniekotajās pļavās Lāņupes krastos. Arī liegumam piegulošajās

lauksaimniecības zemēs ir novērots ievērojams migrējošo putnu skaits, piemēram pie Aisteres muižas tika konstatētas 1700 sējas zosis, 3500 baltpieres zosis, 28 baltveigu zosis, 210 ziemeļu gulbji, 56 paugurknābja gulbji. Jānorāda, ka putnu koncentrēšanās kādā noteiktā vietā ir atkarīga no dažādiem apstākļiem – pļavas veģetācijas augstuma, traucējuma klātbūtnes u.c. Interesanti, ka 05.10.2019. pie Putnu torņa tika novērota baltpieres zoss ar kakla gredzenu, kurš ļāva noteikt, ka šis putns ir vismaz 21 gadu vecs! Tas savvaļā dzīvojošam putnam ir ievērojams vecums.

Putnu aizsardzību ietekmējošie faktori un labvēlīga aizsardzības stāvokļa veicināšanas pasākumi

Galvenais lieguma dabas vērtību skaitu un izplatību ietekmējošais faktors šobrīd un nākotnē ir lauksaimniecības zemju apsaimniekošana. Jau šobrīd apsaimniekoto pļavu turpmāka pļaušana un aizaugušo teritoriju atbrīvošana no kokaugu apauguma un regulāra pļaušana nodrošinās ilgtspējīgu teritorijas nozīmi putnu aizsardzībā.

Jau iepriekš ir uzsvērtā liegumam piegulošo platību nozīme, teritorijas ZA daļai piegulošais putnu BVZ (dabas datu sistēmā “Ozols” OBJECTID 218521) iespējams iekļaujams lieguma teritorijā. Tas atvieglotu teritorijas administrēšanu un iespējams īpašniekiem ļautu iegūt papildus īpašuma attīstības iespējas.

Ezera akvatorijā ligzdojošo ūdensputnu aizsardzības un labvēlīga statusa nodrošināšanai būtu vēlams sezonāls ūdens transporta kustības ierobežojums Lāņupes grīvas rajonā. Teritorija būtu dabā vizuāli apzīmējama ar bojām. Transporta kustības ierobežojums vēlams laika posmā no 15.maija līdz 1.augustam.

Par medību iespējamā traucējuma ietekmi uz migrējošo putnu populācijām nav informācijas. Taču tam, nākamā plāna redakcijas izstrādes laikā būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība.

Izmantotie informācijas avoti:

Auniņš A. 2001. Ķikuta populācijas teritoriālais izvietojums, skaits un biotopa izvēle Latvijā: patreizējā situācija (1999–2001) un vēsturiskā informācija. Putni dabā I pielikums: 4-12.

Lebuss R. 2007. Dabas lieguma “Durbes ezera pļavas” dabas aizsardzības plāns. Latvijas Ornitoloģijas biedrība. 30-35lpp.

Račinskis E. 2004. Eiropas Savienības nozīmes putniem nozīmīgās vietas Latvijā. Rīga, LOB. 51lpp.

<http://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=LV0533200>

www.ozols.gov.lv

www.dabasdati.lv

www.putni.lv

Sugu un biotopu eksperts _____ H.Hofmanis

Tel. 26444121, e-pasts: hhofmanis@kaugas.lv

Pasta adrese: a.k.26, Dundaga, LV-3270

2020.gada 27.jūnijs

ŠIS DOKUMENTS IR ELEKTRONISKI PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN
SATUR LAIKA ZĪMOGU